

در دیدگاه سحابی اصل حفظ حقوق مردم است نه حفظ حکومت

امیر خرم

تهران - خبرگزاری کار ایران

۱۳۸۵/۱/۲۵

عضو شورای مرکزی نهضت آزادی ایران گفت: مرحوم سحابی متعلق به جریانی فکری بود که حفظ حقوق مردم را فضیلتی اخلاقی می‌دانست که هیچ فضیلتی بالاتر از آن نیست. از نگاه ایشان و نیز پیروان این اندیشه، اصل حفظ حقوق مردم است نه حفظ حکومت. حکومت از دل مردم بیرون می‌آید تا امور مردم را به سامان رساند و در این راه هیچ توجیهی از سوی حاکمان برای نقض احکام اخلاقی پذیرفته نمی‌باشد.

به گزارش خبرنگار "ایلنا"، امیر خرم در مراسم بزرگداشت مرحوم دکتر یداله سحابی که عصر پنجشنبه در حسینیه ارشاد برگزار شد، پارسایی، زهد و تقوا پیشگی از جمله فضایل اخلاقی آن مرحوم برشمرد و گفت: مرحوم سحابی همچون مرحوم بازرگان و مرحوم طالقانی، متعلق به نسلی بود که سیاست را در دامان اخلاق آموخته بودند و هیچگاه آموزه‌های اخلاقی را برای حصول نتایج سیاسی به کنار نهند.

وی با بیان اینکه در هر نظام اخلاقی مرزی میان حسن و قبح اعمال کشیده می‌شود و لذا عملی ثابت در نظام‌های اخلاقی متفاوت ممکن است معانی مختلفی پیدا کند، افزود: چه بسا عملی در یک نظام اخلاقی نیکو تلقی گردد و در نظام اخلاقی دیگر، قبیح شناخته شود. به عنوان مثال، همجنس‌بازی در میان بسیاری از فرهنگ‌ها و نظام‌های اخلاقی نه تنها عملی قبیح بلکه حتی عملی شنیع تلقی می‌گردد اما همین عمل در میان برخی دیگر از ملل و مطابق نظام اخلاقی آنها نه تنها عملی مذموم شناخته نمی‌شود که حتی عین رعایت آزادی‌های فردی تلقی می‌گردد.

خرم تصریح کرد: همچنین در یک نظام اخلاقی ممکن است عملی در یک شرایط نیکو تلقی گردد و در شرایطی دیگر همان عمل، عملی ناشایست باشد. دروغ‌گویی عملی است که از نظر اخلاقی مذموم شناخته می‌شود اما دروغ‌گویی در برابر دشمن و به قصد خدمت به هم‌میهنان، قطعاً عملی ممدوح است.

وی با اشاره به اینکه مرحوم سحابی مولفه‌های اخلاق اسلامی را در خود پرورش داده بود و آنچنان در این وادی پیش‌رفته بود که موافقین و مخالفینش بر پابندی او به فضایل اخلاقی اذعان می‌کنند، یادآور شد: از سوی دیگر وی کسی بود که بخش اعظم عمر خود را در عالم سیاست گذراند. در مقطعی قبل و بعد از انقلاب، به عنوان یکی از رهبران مخالف حکومتیان و در مقطعی کوتاه پس از انقلاب، به عنوان کارگزار حکومت. لیکن هیچگاه، چه آنگاه که در درون ساختار حکومت بود و بر کرسی حکومت نشست بود و چه آنگاه که در برابر آن ایستاده بود، فضیلت‌های اخلاقی را برای رسیدن به اهداف (حتی موجه) سیاسی زیر پا نهاد و رسیدن به اهداف سیاسی را توجیه‌گر دست‌یازیدن به رذیلت‌های اخلاقی نساخت.

خرم افزود: یکی از مهمترین مولفه هایی که سیاست و اخلاق را بهم پیوند می زند، رابطه مردم است با حکومت. اینکه حاکمان به مردم چگونه می نگرند، نقش مردم در تعیین حاکمان چیست و این رابطه دوسویی چگونه تعریف می شود، سخنی است به بلندای تاریخ مکتوب بشر.

به اعتقاد وی در یک نظام اخلاقی، اصل بر حفظ حقوق مردم است و مهمترین وظیفه حکومت نیز رعایت این نکته می باشد. در این نگاه، حکومت تنها وسیله ای است برای تحقق خواسته های مردم. لذا اصل حفظ حقوق و منافع مردم است نه حفظ حاکمان.

این عضو شورای مرکزی نهضت آزادی ایران اظهار داشت: آموزه های دین اسلام نیز که از طریق پیامبر و امامان شیعه به دست ما رسیده است، مبین همین نکته می باشد. شیوه حکومت امام علی(ع) بهترین نمونه ای است که نشان می دهد نباید هیچ بهانه ای، موجب سلب حقوق طبیعی مردم از سوی حکومت گردد. نوع برخورد امام با گروه خوارج قبل از آنکه دست به سلاح برده و علیه حکومت مرکزی دست به قیام مسلحانه بزنند، یعنی تا زمانی که تنها به عنوان یک گروه مخالف علیه امام علی(ع) فعالیت می کردند، می تواند یکی از بهترین مثال هایی باشد که چگونه امام حتی حقوق مخالفین خود را به عنوان بخشی از مردم بطور کامل رعایت می کرد. تا جاییکه با وجود آنکه آنها نه تنها حکومت امام را قبول نداشتند، بلکه در مسجد خود او و در حکومت او، علیه ایشان به عنوان کافر تبلیغ می کردند.

وی افزود: با این حال امام آنها را مسلمان می شناسد و از بیت المال صاحب حق می شمارد. حقوق کامل یک مسلمان را به آنها می دهد، هیچکدام را دستگیر نمی کند و به هیچکدام از آنها کوچکترین اهانتی نیز نمی کند. حتی آزادی آنها را محدود نمی نماید. چنانکه در تمام مدت حکومت وی، حتی یک نفر به خاطر مخالفت با حکومت مجازات نشد.

خرم در ادامه سخنانش به بیان بخش هایی از فرمان حضرت علی به مالک اشتر نخعی در هنگام انتصاب وی به حکومت مصر پرداخت و گفت: نامه ۵۳ در اوایل این فرمان امام خطاب به مالک می گوید "مهربانی با رعیت و دوست داشتن و لطف ورزیدن به ایشان را شعار قلبت قرار داده و با تاکید به تو سفارش می کنم که همچون درنده ای خونخوار مباش که خوردن گوشت ایشان را غنیمت شمری. که به راستی آنان دو دسته اند: یا در دین برادر تو می باشند یا انسانی هستند از جهت خلقت همانند تو که ممکن است پایشان بلغزد و خطایی از آنها سر بزند و به عمد یا اشتباه عملی ناصحیح مرتکب گردند. بنابر این تو به همانگونه که دوست داری خداوند عفو و بخشایش خود را به تو عطا فرماید و از گناهت درگذرد، عفو و بخشایش خود را به آنان عطا کن و از خطایشان درگذر.

"وی افزود: در جایی دیگر نیز امام خطاب به مالک اینگونه خطاب می کند: "با تاکید به تو سفارش می کنم که هر گاه از تقصیر کسی درگذشتی، پشیمان مشو و باز با تاکید به تو می گویم که چون کسی را عقوبت کردی، شاد مگرد. و باز با تاکید به تو سفارش می کنم که پیش خود مگو که امور این مردم به من سپرده شده و تسلط دارم، فرمانروا هستم و همه از من فرمان می برند." و نیز در جای دیگر است که "بدان که هیچ چیز مانند به پا داشتن ظلم، نعمت خدا را نسبت به انسان دگرگون نمی سازد و دشمنی او را نسبت به انسان شتابان و نزدیک نمی کند. همانا خداوند فریاد ستم دیدگان را می شنود و در کمین ستمکاران است.

"به گفته خرم همچنين در اين فرمان آمده است: " به پاکدامنان و راستگويان بسيار نزديک شو، آنگاه ايشان را عادت ده که درصدد چاپلوسی تو برنیايند و تو را با بيان کارهايی که نکرده ای، به دروغ خشنود نسازند. که به راستی چاپلوسی زياد و پی در پی، در انسان تکبر و خودخواهی پديدار می کند و حمیت و غرور را به او نزديک می سازد." و نیز: "همانا بهترين چیزی که باعث روشنی چشم و خرسندی والیان می گردد، برپا بودن و حکمفرمایی عدل و داد در شهرها و آشکار شدن دوستی رعیت نسبت به حکومت می باشد." همچنين آمده است: " همانا من از رسول خدا(ص) در چندین مورد شنيدم که می گفت: مردمی که ضعيف نتواند در میان آن مردم، بدون واهمه و گرفتگی زبان، حق خود را از قوی بگیرد، هرگز روی رستگاری را نخواهد دید. وی تصريح کرد: مجموعه اين سخنان و موارد بسيار ديگری که در سراسر نهج البلاغه يافت می شود، مبین آن است که از نظر امام علی(ع) به عنوان بهترين الگوی حکومت اسلامی، اصل بر مدارای با مخالفان و حفظ حقوق مردم بوده و مهمترين وظیفه حکومت نیز رعایت اين حقوق است.

خرم با بيان اینکه نظام اخلاقی ديگری را نیز می توان برشمرد که سبب آن نیکولا ماکیاولی است، خاطر نشان کرد: نام ماکیاولی و مکتب ماکیاولیسم در فلسفه سیاسی مترادف است با استفاده از هر نوع ابزاری برای کسب یا حفظ قدرت سیاسی بی آنکه دغدغه مغایرت اين روش ها با نظام اخلاقی را داشته باشی. وی افزود: در عين حال که در ظاهر نام ماکیاولی در عالم سیاست از منفورترین نام ها تلقی می گردد و هیچکس به دليل بدنامی، جرأت آنکه خود را پیرو شیوه های وی بنامد ندارد، لیکن آنچه او در کتاب خود بيان داشته است، دستورالعمل بسیاری از حکومتگران در طول تاریخ گشته است اما مجموعه نظرات نیکولا ماکیاولی، بيان کننده آن است که در اين دیدگاه، اصل بر حفظ نظام سیاسی است، حتی اگر نیاز به زیرپا نهادن حقوق طبیعی مردم باشد. چرا که رعایت حقوق مردم ممکن است به نابودی نظام سیاسی منجر گردد اما در دیدگاه پیشین که نمونه آن امام علی(ع) بود، سیاست معطوف به اخلاق بود و اخلاق متکای سیاست تلقی می شد.

خرم با بيان اینکه نمی توان منکر شد که در میان حاکمان، هستند کسانی که به جای حفظ حقوق مردم، حفظ نظام را بالاتر از هر چیز ديگری دانسته اند و افزود: برای اين امر حتی به زیر پا نهادن شدن بدیهی ترین حقوق مردم، مانند حق آزادی بیان، حق دسترسی آزاد به اطلاعات، حق انتخاب شدن و انتخاب کردن، حق اجتماع و تشکل و ..... نیز رضایت می دهند.

وی تصريح کرد: استدلال پیروان اين اندیشه آن است که باید نظام اسلامی به هر طریق ممکن حفظ شود تا بتواند در آینده، الگویی مناسب از یک نظام اخلاقی به جهانيان ارایه دهد. لیکن اين سوال مقدر پاسخ داده نمی شود که آیا مولفه های اخلاقی در نظام آرمانی که قرار است بر پایه اخلاق اسلامی اداره شود، از همان نوع مولفه های اخلاقی است که اینک نیز در جامعه ما به عنوان فضیلت های اخلاقی شناخته می شوند و در کلام امام علی(ع) نیز متبلور است یا از نوع ديگری است.

خرم افزود: اگر از نوع همان مولفه های است که اینک نیز فضیلت شناخته شده و امام(ع) نیز بر پايبندی حکومت به آنها تاکید نموده است، آنگاه راه حصول به آن نظام آرمانی مبتنی بر اخلاق اسلامی، بسط و گسترش همین اخلاق موجود می باشد. چگونه می توان با زیر پا نهادن فضیلت های اخلاقی موجود، نظامی

سیاسی را بنیان نهاد که هدف غایی آن پیاده سازی همین احکام اخلاقی است. اما اگر مولفه های اخلاقی آن نظام آرمانی، با نظام اخلاقی موجود متفاوت است، باید از سوی مبلغان و مدعیان آن شیوه تبیین شود که آن نظام اخلاقی از چه مولفه هایی تشکیل شده است.